

FANTASTYCZNY POMYSŁ NIOSĄCY WIELE KORZYŚCI

Działalność fińskiego partnerstwa ELWARE skupiała się na tworzeniu przedsiębiorstw społecznych, zajmujących się recyklingiem sprzętu elektrycznego. Partnerstwo utorowało drogę polityce szkoleń w zakresie ochrony środowiska i przyuczenia do zawodu a także przedsiębiorczym postawom. W wyniku działań partnerstwa założone zostały dwa przedsiębiorstwa społeczne, przygotowany został teren dla kolejnych przedsiębiorstw, a także sformułowane zostały propozycje rewizji ustawy o przedsiębiorstwach społecznych.

Szacuje się, że w Europie każdego roku wyrzucanych jest około sześciu milionów ton odpadów elektrycznych i elektronicznych, czyli 130 kilo na osobę. Partnerstwo dla rozwoju ELWARE, działające w ramach inicjatywy EQUAL, postawiło sobie za zadanie recykling części z nich.

Recykling jest branżą, która wyjątkowo nadaje się dla przedsiębiorstw społecznych, dążących do reintegracji osób defaworyzowanych na rynku pracy.¹ Jego misja jest społeczna, bowiem ekologiczne korzyści są wartościowe dla społeczeństwa. Poza tym recykling może oddziaływać znacząco na rynek pracy, wiąże się bowiem z zapotrzebowaniem na siłę roboczą i tworzeniem miejsc pracy wymagających relatywnie niskich kwalifikacji, gwarantujących przy tym terapeutyczny kontakt z głównym nurtem społeczeństwa. Jest to rozwijająca się propozycja gospodarcza, która – ze względu na nowość na rynku – nie zagraża bezpośrednio żadnym istniejącym interesom ekonomicznym. Poza tym o jej kształcie decyduje ustawodawstwo unijne dotyczące ochrony środowiska, dzięki czemu wydaje się być idealnie dopasowana do takich inicjatyw jak EQUAL. Finlandia wiezie prym na tym polu.

Pomysł narodził się w latach 1996-1998, kiedy STAKES – Narodowy Ośrodek Badań i Rozwoju na rzecz Opieki Społecznej i Zdrowia – koordynował w Finlandii 41 projektów Horizon. STAKES, podlegający bezpośrednio Ministerstwu Zdrowia i Spraw Socjalnych, zatrudnia około 400 osób, z których większość pracuje w majestatycznym byłym magazynie w pobliżu portu w Helsinkach. Niektóre z lokalnych i regionalnych projektów miały na celu założenie przedsiębiorstw społecznych, co przyczyniło się do rozpowszechnienia idea przedsiębiorstwa społecznego. Menadżer programu Eeva-Marja Loukola odnosi wrażenie, że przy okazji projektu dotknięto o wiele ważniejszej, podstawowej kwestii. „Natknęłam się na pierwsze przedsiębiorstwo społeczne w Finlandii – Tervattulli², założone przez Mauri Korhonen w Oulu, w północnej części kraju, i zaczęłam omawiać z nimi kwestię reintegracji osób długotrwale bezrobotnych”, wspomina. „STAKES opracował zestaw rekomendacji, które zostały zaprezentowane na końcowym seminarium Horizon. Jedną z rekomendacji to promowanie przedsiębiorstw społecznych.” STAKES zdecydował się w związku z tym na realizację projektu EQUAL, mającego na celu zbadanie procesu zakładania przedsiębiorstwa społecznego i warunków potrzebnych, by taki projekt się powiódł. Inicjatywa była sporym

¹ Co jest w zgodzie z 18 wytyczną Zintegrowanych Wytycznych dla Wzrostu i Zatrudnienia (2005-2008) – zapewnianie rynków pracy sprzyjających integracji osób poszukujących pracy, jak również osób znajdujących się w gorszym położeniu., a także z wytyczną 14 – wspieranie zrównoważonego wykorzystania zasobów i wzmocnienie efektu synergii pomiędzy ochroną środowiska a wzrostem gospodarczym. Patrz [http://europa.eu.int/eur-lex/lex/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52005PC0141\(01\):PL:HTML](http://europa.eu.int/eur-lex/lex/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52005PC0141(01):PL:HTML).

² www.tervatulli.fi

sukcesem, zważywszy na to, że w kraju działa obecnie 31 przedsiębiorstw społecznych, zatrudniających około 300 osób.

FALA NOWYCH PRZEDSIĘBIORSTW

Działania partnerstwa skupiały się na założeniu dwóch nowych przedsiębiorstw społecznych. Pierwsze – Elwira, z siedzibą w Kemijärvi, na północ od koła podbiegunowego, w środkowej Laponii – oferuje 15 miejsc pracy, z których połowa jest obsadzana przez osoby defaworyzowane. Jest to rejon o wielkich potrzebach, jeśli chodzi o miejsca pracy, stopa bezrobocia sięga tu bowiem 20% a w dodatku ostatnio 300 miejsc pracy w przemyśle telefonicznym zostało przeniesionych do Chin. Drugie nowe przedsiębiorstwo to Neo-Act w Helsinkach, wykonujące zlecenia dla przemysłu. Następnie stworzono kolejne trzy przedsiębiorstwa społeczne działające w zakresie recyklingu w różnych regionach Finlandii. W przyszłości Tervatulli planuje otworenie nowego przedsiębiorstwa społecznego jeszcze bardziej na północ, w Muonio, niedaleko granicy ze Szwecją i Norwegią – w końcu firma zbiera obecnie odpady z czterech krajów – oprócz Finlandii, także ze Szwecji, Norwegii i Rosji.

Niemniej jednak wysiłki projektu na rzecz stworzenia nowych przedsiębiorstw i nowych miejsc pracy nie wszystkim się podobały. „Firma recyklingowa z południa walczyła zaciekle o zachowanie swojego monopolu, twierdząc, że publiczne pieniądze są sprzeniewierzone”, wspomina pani Pöyhönen. „Nie wiedzieli, że mogliby się starać o taką samą dotację, jak my, jeśli by się zdecydowali na zatrudnienie pracowników defaworyzowanych. Powiedzieliśmy – proszę bardzo, zróbcie to!”. To jedna z głównych korzyści płynących z przedsiębiorstw społecznych – zatrudniają one osoby zepchnięte na margines, których konwencjonalne firmy nie zauważają, mimo że mogą otrzymać ich pracę za darmo. „W firmach, w których cały nacisk kładziony jest na efektywność, nie ma czasu na szkolenie nowych pracowników czy na przyjęcie strategii różnorodności. Jeśli ktoś nie ma pracy przez dłużej niż rok, jest już napiętnowany. Przedsiębiorstwa społeczne mają okazję wypełnić lukę pomiędzy bezrobociem a potrzebami pracodawcy”, zmniejszając w ten sposób bezrobocie strukturalne.

Każde przedsiębiorstwo społeczne może starać się o dotację z budżetu państwa na płace w wysokości około 770 euro miesięcznie. W niektórych przypadkach dokładają do tego władze miasta, ale – ponieważ budżety władz lokalnych różnią się z roku na rok – łączna dotacja jest różna, a jej wartość jest trudna do przewidzenia. Może to prowadzić do problemu ‘szumowania’, czyli sytuacji, w której przedsiębiorstwa społeczne są zmuszone do wyboru najbardziej wydajnych pracowników z grup docelowych, by być w stanie sprostać konkurencji i przetrwać na rynku. Niewątpliwie lepiej by było, gdyby wysokość dotacji zależała od tego, na ile niekorzystna jest sytuacja jednostki.

„Przedsiębiorstwo społeczne jest kolejnym krokiem – po zakładzie pracy chronionej – na drodze do reintegracji społecznej. Działa ono mniej więcej jak zwykła firma. Pracownicy są zatrudniani na standardowych kontraktach, a ich płace są uzgadniane w ramach negocjacji w sprawie umowy zbiorowej. Zwykle pracują oni co najmniej na trzy czwarte etatu, co może być dla niektórych dość uciążliwe. Uważamy, że ustawa powinna być bardziej elastyczna w tym zakresie”, mówi pani Pöyhönen.

Skąd biorą się przedsiębiorstwa społeczne? Niektóre mają korzenie w zakładach pracy chronionej, decydujących się na przekształcenie swojego stylu działania tak, by był on bardziej zorientowany na rynek. Inne wywodzą się ze stowarzyszeń promujących rozwój

lokalny. Większość przedsiębiorstw społecznych działających w zakresie recyklingu wzoruje się na modelu Tervatulli w Oulu i Työ & Toiminta w Helsinkach.

Tervatulli było pierwszym przedsiębiorstwem społecznym w Finlandii. Jego założyciel, Mauri Korhonen, pracował jako inżynier w firmie przewozowej. Oboje jego rodzice byli głusi. Wiedząc z autopsji, że ogromna większość głuchych jest skazana na bezrobocie, zdecydował się temu zaradzić. Przy pomocy swojej siostry, pracującej w dużym stowarzyszeniu wolontarystycznym, założył w 1996 roku firmę zatrudniającą osoby niepełnosprawne. Zaczynał w branży spawalniczej, później jednak dostrzegł, że recykling jest obiecującym sektorem. Obecnie firma daje pracę mniej więcej 35 osobom i zajmuje się produkcją sprzętu metalowego (m.in. ramp dla wózków inwalidzkich i maszyn do recyklingu), budownictwem, recyklingiem i sprzątaniami.

Pięć lat później pan Korhonen dostrzegł szansę wykorzystania programu EQUAL do rozpowszechnienia idei przedsiębiorstwa społecznego. „Myślę, że skontaktował się z STAKES, bo sądził, że lepiej sobie poradzimy z pracą papierkową związaną z działaniem partnerstwa w ramach programu EQUAL”, mówi skromnie pani Pöyhönen. „A dla nas recykling był bardzo solidnym i praktycznym interesem o szerokich perspektywach, szczególnie, że w kwietniu 2005 roku miała wejść w życie europejska dyrektywa WEEE (w sprawie zużytego sprzętu elektrycznego i elektronicznego)³, zobowiązująca producentów do zbiórki i bezpiecznego składowania elektrycznych sprzętów z gospodarstw domowych”.

SEZAMIE OTWÓRZ SIĘ

Siedziba Työ & Toimintary ('Praca & Akcja')⁴ mieści się w dzielnicy przemysłowej, na północno-wschodnich obrzeżach Helsinek. Jest to magazyn o powierzchni 1 600 metrów kwadratowych przypominający sezam z baśni „Tysiąca i Jednej Nocy”. Wypełniony jest po brzegi sprzętem elektrycznym. Wzdłuż korytarza rozmieszczone są pomieszczenia, w których miejsca starcza jedynie na stół warsztatowy wciśnięty pomiędzy chwiejące się stosy lekko zakurzonych telewizorów, aparatów radiowych i wieży stereo. Piwnica jest pełna powykrzywianych rowerów. W głównym magazynie od podłogi po sufit piętrzą się palety wypełnione niechcianymi artykułami trwałego użytku, między innymi dziesiątkami telewizorów szerokoekranowych, które najwyraźniej wyszły z mody. W kącie stoją kosze na cztery klasy odzyskanego aluminium, miedzi i innych metali. Przy jednej ze ścian umieszczony jest specjalistyczny stół warsztatowy do rozbierania lamp elektronopromieniowych, z których skonstruowane są ekrany telewizorów i komputerów. „Trzeba się z nimi delikatnie obchodzić, bo przednia część ekranu jest powleczona związkami chemicznymi zawierającym ołów” mówi Kari Honkanen, sympatyczny dyrektor naczelny firmy.

Firma ma swoje korzenie w stowarzyszeniu na rzecz bezrobotnych działającego w dzielnicy Helsinek Vuosaari i prowadzonego przez pana Honkanen. „Świadczyliśmy usługi dla bezrobotnych, oferowaliśmy m.in. obiad za euro czy dostęp do komputerów i gazet, z pomocą finansową z Ministerstwa Pracy i Stowarzyszenia 'Automaty do Gier' ”⁵, mówi.

³ Dyrektywa 2002/96/EC uzupełniona przez Dyrektywę 2003/108/EC, patrz: <http://reuse.org>.

⁴ www.kierratys.net

⁵ Stowarzyszenie 'Automaty do Gier' (Raha-Automaattiyhdistys, RAY) jest państwowym organem członkowskim na rzecz organizacji pozarządowych, działającym pod przewodnictwem Ministerstwa Spraw Socjalnych i Zdrowia. Posiada ono monopol na automaty do gier oraz licencję na inne gry hazardowe. Co roku

„Kiedyś zorganizowaliśmy pchli targ, który – trochę przez przypadek – rozrósł się. Ludzie zaczęli przynosić nie potrzebne im rzeczy, na przykład komputery. Jeden z naszych stałych klientów wiedział, jak je naprawić i tak działalność się rozrosła i po pewnym czasie musieliśmy stworzyć dla niej osobne stowarzyszenie. W końcu, w 1999 roku, rada miasta Helsinki przyznała nam trzyletnią dotację na stworzenie Työ & Toiminta.”

Firma jest dziś dużym przedsiębiorstwem – średnio w ciągu jednego miesiąca przechodzi przez nią ponad 90 ton komputerów, a mogłoby ich być więcej, gdyby nie brak miejsca w magazynach. „Udaje nam się sprzedać – w całości lub w częściach – około jednej piątej tego, co otrzymujemy, reszta jest rozmontowywana. Niektóre metale szlachetne, jak złoto czy pallad, wysyłamy w celu odzyskania aż do Chicago. Ogromna większość sprzętu przez nas odzyskiwanego to komputery, ale od osób prywatnych przyjmujemy także innego rodzaju sprzęt, na przykład pralki.”

CENY DO GÓRY NOGAMI

Osoby odwiedzające firmę nie mogą się nadziwić, że ludzie wyrzucają tak cenne rzeczy – obok licznych szerokoekranowych telewizorów, stoi nawet półprzezroczysty komputer iMac. Czasem jednak mniej znaczy więcej. Jeden z pracowników zajmuje się odcinaniem kabli elektroenergetycznych od transformatorów zebranych w drewnianym koszu, bo wedle reguł rządzących światem recyklingu są one warte więcej bez kabli niż z nimi.

W tej branży ceny bywają odwrócone do góry nogami. Spodziewalibyśmy się, że stary komputer będzie miał dodatnią wartość rezydualną. Jednak dyrektywa WEEE zmieniła wszystko. Teraz producenci mają obowiązek zbiórki i odzyskiwania starego sprzętu wyprodukowanego przez siebie jego, więc dziś płaci się, żeby oddać takie rupiecie. Czasem przez przypadek Työ & Toiminta dostaje palety ze sprzętem wyprodukowanym przez wytwórców, z którymi nie podpisali umowy. „Nie możemy nic z tym zrobić, a podatek recyklingowy idzie prosto do skarbu państwa”, mówi pan Honkanen, „więc najprostszym sposobem jest go zwrócić”.

Zaostrzenie przepisów przynosi podobne zmiany w innych branżach. „Kilo plastiku ma zawartość energetyczną 800 gram oleju”, mówi pan Honkanen, „wcześniej proskowaliśmy odzyskiwane obudowy komputerów i sprzedawaliśmy je elektrowniom do spalania. Dzięki naszym produktom można było ogrzać 20 domów. Jednak od początku 2006 roku nie jest to już dozwolone ze względu na zanieczyszczenia, więc musimy płacić za pozbycie się ich. Duże ilości plastiku są wywożone aż do Chin i tam odzyskiwane.”

Skąd bierze się sprzęt? Większość pochodzi bezpośrednio od takich firm jak gigant w dziedzinie elektrotechniki – ABB, któremu Työ & Toiminta przyznała w zeszłym roku nagrodę dla najbardziej odpowiedzialnej firmy w zakresie recyklingu – a także na podstawie umów z federacjami producentów. Inni producenci, na przykład Electrolux, prowadzą własną działalność recyklingową. Umowy z producentami, oferującymi różne ceny w zależności od rodzaju sprzętu, zwykle obliczane za kilogram odzyskanego materiału, stanowią podstawę działalności recyklingowej. „Nie mamy umów z producentami na odzysk artykułów gospodarstwa domowego, np. pralek czy lodówek”, mówi pan Honkanen, „choć przyjmujemy tego typu sprzęt od osób prywatnych”.

przeznacza około miliona euro ze swoich dochodów na wsparcie ponad 1 000 organizacji pozarządowych działających w zakresie opieki społecznej i zdrowotnej. Zob. www.ray.fi.

A co się dzieje z tym sprzętem po tym, jak zostanie on starannie odnowiony i przetestowany? „Część trafia do sklepów z używanymi rzeczami na drugim końcu świata”, mówi pan Honkanen, „mamy także umowę z miastem Helsinki na wyposażanie domów dla uchodźców. Niektóre części sprzedajemy osobom, które same składają komputery w Rosji i Nigerii”.

ZRÓŻNICOWANA SIŁA ROBOCZA

Firma zatrudnia około 70 osób, z których siedmioro to pracownicy administracyjni. Około połowa pracowników to osoby wychodzące z długotrwałego bezrobocia, czyli takie, które były bez pracy ponad 500 dni. Otrzymują one połączony zasiłek od państwa i władz samorządowych miasta, co daje im dochód około 1 100 euro miesięcznie, a koszty netto firmy są zerowe. Jest też kilku praktykantów, którzy otrzymują zasiłek plus dodatek około 8 euro dziennie na wydatki poniesione w związku z wykonywaną pracą. „To lepsze niż picie!” brzmi błyskotliwy komentarz jednego z pracowników na temat warunków pracy.

Työ & Toiminta zatrudnia bardzo różnych pracowników, starając się nie wybierać jedynie najbardziej kompetentnych. W firmie, gdzie znajomość języka nie jest najważniejsza, znaczny odsetek tych, którzy znajdują zatrudnienie to cudzoziemcy, wielu z Europy wschodniej i Afryki. „Od 1999 roku, przeszkoliliśmy 700 osób 40 różnych narodowości i przyjęlibyśmy z miejsca 50 kolejnych, gdyby ceny by nam na to pozwalały”, mówi pan Honkanen. „Dla wielu z nich jest to pierwsza praca, więc – podobnie jak wielu Finów – muszą się nauczyć punktualności i regularności. Udzielamy lekcji języka i próbujemy tak zorganizować pracę, żeby cudzoziemcy pracowali w parze z rodowitymi Finami.” Firma zdaje się być popularnym pracodawcą, bowiem wiele osób sama puka jej do drzwi. Zanim zostaną oni zatrudnieni, muszą zostać odesłani do urzędu pracy, by się tam zarejestrować jako bezrobotni.

Työ & Toiminta stara się, żeby pracownicy, którzy przepracowali maksimum dwa lata, otrzymali stałą pracę gdzie indziej. Udaje się to w około jednej czwartej przypadków. Reszta powraca na zasiłek. „Umowa jest taka, że dostają pracę na rok czy dwa, a potem mają większe szanse na znalezienie stałego zatrudnienia”, mówi pan Honkanen. „Dajemy ludziom motywację do pracy, ale nie złudne nadzieje.” Niektórzy ‘absolwenci’ założyli nawet swoje własne firmy w takich branżach jak restauracje czy – naturalnie – naprawa telewizorów. Jednak bez odpowiednich kwalifikacji nie jest to łatwe. Wynikiem działalności Työ & Toiminta jest osiągnięcie co najmniej pięciu celów: w zakresie polityki ochrony środowiska redukuje zapotrzebowanie na składowanie odpadów oraz zmniejsza zanieczyszczenie środowiska poprzez separację metali ciężkich i innych substancji toksycznych z reszty odpadów; poprawia spójność społeczną poprzez zatrudnienie 70 osób zagrożonych wykluczeniem; szkoli specjalistyczną siłę roboczą w rozwijającej się branży; a także zmniejsza ubóstwo poprzez podniesienie poziomu życia części najbiedniejszych mieszkańców Helsinek.

PIĘKNE I POŻYTECZNE

W 2003 roku Tervatulli otrzymało nagrodę InnoFinland za swe dalekosiężne myślenie, polegające na tworzeniu nowego rynku poprzez łączenie różnych, nawzajem się uzupełniających dziedzin (ochrony środowiska, zatrudnienia, integracji społecznej i walki z ubóstwem). „W branży recyklingu, firmy społeczne wypełniają lukę, poświęcając uwagę kompetencjom pracowników i współpracy z konwencjonalnymi przedsiębiorstwami”, mówi pani Pöyhönen. „Obie strony mają z tego korzyści”. Podczas ceremonii wręczenia nagród

założyciel Tervatulli Mauri Korhonen przedstawił działania firmy pani prezydent Finlandii Tarji Halonen, która stwierdziła, że niektóre części elektryczne są ładne. To wtedy pan Korhonen wpadł na pomysł nadania nowego charakteru tranzystorom. By pokazać, że części elektroniczne mogą pełnić różne funkcje, zrobił on parę kolczyków i bransoletkę ze starego tranzystora i ofiarował je pani prezydent, na której zrobiły one należyte wrażenie. Obecnie Uniwersytet w Helsinkach prowadzi badania nad możliwościami produkowania innych wyrobów z odpadów.

POWAŻNY MIĘDZYNARODOWY INTERES

W Finlandii nowe firmy społeczne dość rzadko tworzą partnerstwa i nie wydaje się, by spółdzielnie i ruchy ochrony środowiska uświadomiły sobie swój potencjał. Mimo to projekt jest jasno usytuowany w paneuropejskich ramach, działa on bowiem w branży objętej europejskim ustawodawstwem dotyczącym globalnego rynku sprzętu elektrycznego. „Włączenie się w szerszy ruch poprzez członkostwo w RREUSE⁶, oznacza, że możemy więcej skorzystać z doświadczeń innych”, mówi pani Pöyhönen. „Nadaje nam to również wiarygodności, co nie bez znaczenia, bo na początku wiele osób było do nas sceptycznie nastawionych. Dobrze jest być częścią sieci, której członkowie prowadzą ponad 900 centrów recyklingu i zatrudniają 40 000 osób i która jest na tyle ważna, by jej głos miał znaczenie dla Komisarzy Europejskiej Margot Wallström”. Struktury rozrosły się z czasem, by dotrzymać kroku rozwojowi sektora. Tervatulli był pierwotnie partnerem w RREUSE, ale przekazał teraz pałeczkę SEKY, Fińskiemu Stowarzyszeniu Specjalistów ds. Recyklingu Sprzętu Elektronicznego. Kolejny brany obecnie pod uwagę etap to stworzenie silniejszego narzędzia branżowego reprezentowanego przez europejskie zgrupowanie interesów gospodarczych (EZIG) w celu promowania międzynarodowej marki.

Finowie weszli do dwóch ponadnarodowych partnerstw, a swoich partnerów znaleźli poprzez bazę danych Programu EQUAL. „Wiele się nauczyliśmy dzięki doświadczeniu zdobytemu podczas pracy w partnerstwie ponadnarodowym SENECA (Sieć Gospodarki Społecznej na rzecz Współpracy Ekologicznej), zwłaszcza od naszych partnerów austriackich. Na przykład SYTrim, nowe partnerstwo w ramach programu EQUAL, któremu przewodzi Uniwersytet w Oulu, jest nakierowany na inną nową część rynku ekologicznego – produkcję biopaliw z zużytego oleju do smażenia – pilotowany przez Ökoservice w Graz”, mówi pani Pöyhönen. „Podobnie partnerstwo ‘Mind the Gap’ otworzyło nam drogę do doświadczeń w Niemczech – w zakresie recyklingu lodówek – i Holandii.”

WIELCY LUDZIE CHCĄ WIELKICH REZULTATÓW

Projekt przyniósł szereg rezultatów. „Wykonaliśmy prace przygotowawcze, które miały wpływ na producentów, na społeczną odpowiedzialność biznesu i na przyuczanie do zawodu”, mówi pani Pöyhönen. Głównym celem była jednak poprawa praktycznych warunków, w których przedsiębiorstwa społeczne pracują. Projekt prowadził lobbying wśród parlamentarzystów i kampanie w tym zakresie. Zarówno Mauri Korhonen, jak Kari Honkanen wystąpili przed komitetem parlamentarnym, domagając się poprawek do ustawy o przedsiębiorstwach społecznych.

Projekt zwiększył również zdolności branży recyklingu do napędzania własnego wzrostu. W ramach projektu SEKY przekształciła się z sieci istniejącej na papierze w aktywne lobby,

⁶ Re-Use and Recycling European Union Social Enterprises, <http://rreuse.org>.

reprezentujące dziesięć przedsiębiorstw społecznych i będące członkiem RREUSE na szczeblu europejskim. Projekt wpłynął też na zmiany w szerzej rozumianej kulturze biznesu, Tervatulli stanowił przykład dla bardziej konwencjonalnych firm, które miały szansę zobaczyć, jak wprowadzić etykę do biznesu. Tervatulli, Elwira, Kiepura i Työ & Toiminta zawarły porozumienie z Elker, federacją 500 silnych producentów, utworzoną w marcu 2004 roku w celu zorganizowania zbiórki i recyklingu odpadów ze sprzętu elektrycznego i elektronicznego w Finlandii. „Być może najważniejszym rezultatem projektu ELWARE było ugruntowanie pozycji naszych przedsiębiorstw społecznych jako wiarygodnych partnerów społecznych dla największych firm prywatnych w tej branży”, mówi pani Pöyhönen.

„Poszczęściło nam się w Ministerstwie Ochrony Środowiska w związku z wdrożeniem dyrektywy WEEE”, opisuje pani Pöyhönen. „Osoba odpowiedzialna była członkiem komisji nadzorującej naszym ELWARE, dzięki czemu przedsiębiorstwa społeczne zostały włączone w proces formułowania zasad polityki. Stanowiły one przeciwwagę dla dużych firm, które wolałyby zakopać albo spalić odpady niż odzyskać je czy ponownie wykorzystać.” Strategia ELWARE miała na celu zagwarantowanie firmom społecznym dostępu i udziału w tym nowym, rosnącym rynku. Duże firmy wciąż wydają się mieć ambiwalentny stosunek do tego podejścia. „Mieliśmy przedstawiciela producentów elektronicznych w naszej komisji nadzorczej, który potrafił nam powiedzieć, jakie są wymagania tej branży. Przyznawał, że współpraca z przedsiębiorstwami społecznymi jest korzystna dla wizerunku przemysłu, ale nie oznaczało to gotowości do wsparcia finansowego.”

SIEĆ KRAJOWA

Jednym z narzędzi partnerstwa używanym do rozbudzenia świadomości na temat przedsiębiorstw społecznych była krajowa sieć tematyczna działająca pod sztandarem programu EQUAL.⁷ Stanęła ona do konkursu organizowanego przez ministerstwo na zarządzanie siecią, i została wybrana jako jedna z pięciu, pozostałe działają w zakresie zwiększania zdolności do zatrudnienia, zdolności adaptacyjnej, równych szans i azylu. W jej skład weszli członkowie wszystkich sześciu partnerstw dla rozwoju działających na tym obszarze.

Sieć rozpoczęła od zorganizowania pięciu regionalnych seminariów, mających na celu promocję przedsiębiorstw społecznych, w oparciu o istniejące, lokalne przykłady. Uczestniczyło w nich bezpośrednio około 350 osób. Program seminarium różnił się w zależności od regionu, ale zawsze obejmował: zarządzanie zasobami ludzkimi, wsparcie przy zakładaniu przedsiębiorstw, finanse i zalecenia reform prawnych.

Członkowie sieci zorganizowali również szereg warsztatów w celu sformułowania zestawu rekomendacji dla przedsiębiorstw społecznych. Zestaw ten został następnie rozprowadzony w formie broszury pod tytułem: „Włączanie przedsiębiorstw społecznych do głównego nurtu gospodarki” wydanej po fińsku i angielsku. Sieć opublikowała również książkę zatytułowaną „Yhteisötaalous ja sosiaalinen yrittäjyys” („Ekonomia i przedsiębiorczość społeczna”), w której zebrane zostały artykuły napisane przez przedstawicieli sektorów gospodarki publicznej, prywatnej i społecznej. Pierwszy nakład książki w wysokości 3 000 egzemplarzy został wyczerpany i obecnie przygotowany jest dodruk. Książka została rozprowadzona wśród partnerstw dla rozwoju działających w ramach programu EQUAL i ich kontaktów oraz w ministerstwach – minister pracy Tarja Filatov napisała jeden z rozdziałów – i wśród członków

⁷ www.elware.fi/teematyo

komitetów parlamentarnych, a także pośród agencji rozwoju biznesu. „Z jednej strony książka pełni funkcje promocyjne, uświadamiając doradców w sprawach biznesu w zakresie możliwości i potencjału przedsiębiorstw społecznych”, mówi pani Pöyhönen. „Z drugiej strony jest to deklaracja programowa. Ustawa o przedsiębiorstwach społecznych⁸ weszła w życie dwa lata temu, na początku 2004 roku, i jest obecnie rewidowana.

Jest to przydatna ustawa, ale została sporządzona w pośpiechu. Definiuje przedsiębiorstwa społeczne bardzo wąsko, my domagamy się szerszej definicji. Uważamy, że można poprawić tę ustawę na wiele sposobów: podnieść poziom dotacji, dodać opcję ulgi podatkowej, położyć większy nacisk na tworzenie miejsc pracy, poszerzyć, tak by obejmowała inne grupy docelowe. Ustawa w obecnej formie wymaga, by co najmniej 30% zatrudnionych było zarejestrowanych na bezrobociu. To wyklucza osoby chore psychicznie, które nie są rejestrowane jako bezrobotne.”

Istnieje także kwestia postrzegania przedsiębiorstw społecznych przez rząd. „Obecnie wsparcie przy rozpoczynaniu działalności gospodarczej jest oferowane przez fundację VATES, wspieraną przez Ministerstwo Pracy i Stowarzyszenie ‘Automaty do Gier’. Jednak ten tymczasowy projekt ma zostać zakończony w przyszłym roku.

Stąd potrzeba stałych rozwiązań oznaczająca włączenie przedsiębiorstw społecznych do tradycyjnych struktur wspierania przedsiębiorczości w Finlandii. W Rekomendacjach dla rozwoju stwierdzamy, że Ministerstwo Handlu i Przemysłu oraz doradcy ds. biznesu powinni traktować przedsiębiorstwa społeczne jak wszystkie inne.”

Trzecim obszarem, w którym wymagane są zmiany to finanse. „W Finlandii brakuje sektora inwestycji etycznych, a banki nie biorą pod uwagę społecznego wymiaru i zwykle postrzegają obecność pracowników defaworyzowanych wyłącznie jako ryzyko. Potrzebny jest specjalny fundusz inwestycyjny,” mówi pani Pöyhönen.

Dodatkowy bodziec dla rozwoju tego sektora pochodzi z Forum dla Przedsiębiorczości Społecznej⁹, które działa w ramach partnerstwa dla rozwoju HOT w drugiej rundzie programu EQUAL. Zaletą forum jest to, że skupia ludzi, którzy inaczej nie mieliby okazji, by dyskutować o tym, jak stworzyć więcej miejsc pracy i rozwinąć bardziej różnorodne usługi społeczne. „W skład forum wchodzi przemysłowcy, zrzeszenia branżowe producentów, gubernatorów, burmistrzów dużych miast, badaczy i przedsiębiorców społecznych. Działa ono na wysokim szczeblu politycznym – jego przewodniczącym jest mąż prezydent Finlandii pan Pentti Arajärvi”, mówi pani Pöyhönen.

KONTAKT

Nazwa Partnerstwa dla Rozwoju: ELWARE – Firmy społeczne specjalizujące się w recyklingu odpadów elektrycznych

ID Partnerstwa dla Rozwoju: FI-15

Partnerzy krajowi: STAKES, Tervatulli Oy, Työ & Toiminta ry, Kiepura Oy, Service Foundation for the Deaf

⁸ Ustawa 1351/2003

⁹ www.syfo.fi

Partnerzy ponadnarodowi: TCA 237 SENECA (Social Economy Network for Environmental Co-operation Activities) – partnerzy: AT-3-08/135 RepaNet – Reparaturnetzwerk Österreich, CZ-3 Employment of disabled – Waste separation, IT-IT-G-VEN-038 Intesa per lo Sviluppo della Cooperazione Sociale, IT-IT-S-MDL-216 Fare Impresa Sociale nell’Ambito delle Fonti Energetiche Rinnovabili; TCA 665 Mind the Gap – partnerzy DE-EA-64929 Second Chance, NL-2001/EQD/0002 DirectAccess To Work (DATW)

Osoba kontaktowa: Eveliina Pöyhönen

Adres: STAKES (National Research and Development Centre for Welfare and Health), PObox 220, Lintulahdenkuja 4, 00531 Helsinki, Finlandia

Telefon: : +358 9 3967 2617

E-mail: eveliina.poyhonen@stakes.fi

Strona internetowa: www.elware.fi

Podpisy pod zdjęciami:

Prezydent Finlandii Tarja Halonen przymierza broszkę zrobioną z tranzystora podczas ceremonii wręczenia nagród InnoFinland; przyglądają się jej Mauri Korhonen i Raimo Salmi z przedsiębiorstwa społecznego Tervatulli.

Części komputerów nadające się do ponownego użycia w Työ & Toiminta w Helsinkach

Eveliina Pöyhönen ze STAKES, Harri Niukkanen z Neo-Act i Kari Honkanen z Työ & Toiminta... oraz kilkaset odzyskanych komputerów

Wykwalifikowani mechanicy (od lewej) Mahdi Al-Rabiey, Moujid Abdel Ilah i Sergei Pushkin przywracają do życia stary sprzęt elektryczny.